

УДК 677.076.62/745.52

Ігор **Ковальчук**

Голова Благодійного фонду
підтримки національно-духовного
відродження імені Дмитра
Блажейовського, УГКЦ

Досвід іконотворчості отця доктора Дмитра Блажейовського

© Ковальчук І., 2017

Анотація. Досліджується історично-релігійний аспект творчості о.д-ра Д.Блажейовського та його життєвий доробок. Особливо цікавим є той факт, що автор прожив майже 101 рік і його творчість перебувала у трьох вимірах: Україна – Європа – Америка. Відомості про нього з'являлися у різноманітних наукових виданнях, але найбільш інтенсивна його діяльність припадає на період 80-100 років його життя, коли видатний історик Церкви та творець вишиваних ікон написав низку фундаментальних творів з історії УГКЦ та України, праці з виховання та навчання, створив взірці і вишив понад 350 ікон і хоругв. Автор аналізує творчість отця-доктора Блажейовського, представлену в Музеї вишиваних ікон та образів у Львові. Перші свої вишивані ікони отець-доктор вишив у 60-літньому віці, як і видав публікації своїх історичних праць. Тоді о.д-р Блажейовський формується як іконописець (у галузі вишиваної ікони), а також як автор наукових праць, деякі з яких складали понад 1000 сторінок. Феномен Блажейовського полягає в його надзвичайній працездатності й охопленні великого обсягу перечитаного та переосмисленого матеріалу. Отець-доктор постає як надзвичайний майстер іконопису, який продовжив традиції українського сакрального мистецтва й вишивання, а також автор 28-ми наукових історично-релігійних праць, творчість його є наслідком епохи національно-духовного відродження. І в сьогоднішніх історичних умовах мистецтво отця доктора Д.Блажейовського набуває все чіткіших і яскравіших граней.

Ключові слова: іконографія, вишивана ікона, хоругва, фелон.

Відродження традиції вишиваних ікон для храмів і для домівок наприкінці ХХ ст. пов'язане з ім'ям відомого греко-католицького священика отця-доктора Дмитра Блажейовського, який народився 21 серпня 1910 р. у Вислоці Горішнім, повіт Сянік, Лемківщина. Рідна земля для отця-доктора Д.Блажейовського – один з етнічних українських регіонів, який відзначається своєрідним і багатим народним мистецтвом, і саме з Лемківщини походить чимало українських ікон, що згодом були виконані у вишиваних образах. Навчався Д.Блажейовський у гімназії в Перемишлі у 1922–1930 рр. Філософію, теологію та історію студіював у Римі (1933–1946). Свячення одержав 2 квітня 1939 р. в Римі. Докторат з теології отримав 1942 р. в університеті Урбаніанум. Докторат з історії отримав 1946 р. в Римі в університеті Грегоріанум. В Америці працював у парафіях: Ансонія – штат Коннектикут, 1946–1947 рр.; Ст. Джозеф – штат Міссурі, 1947–1955 рр.; Омага і Лінкольн – штат Небраска, Денвер – штат Колорадо. Організовував у тих містах парафії: 1950–1955 – у Денвері, 1955–1958 – у Філадельфії (штат Пенсильванія), 1959–1973 – у Г'юстоні (штат Техас).

У Римі займався науковою працею від 1973 р. У 1973–2000 рр. видав друком тринадцять наукових праць, шість статей з церковної історії та дев'ять збірок зворів українських вишивок. Поза науковою працею одночасно почав вишивати ікони, чому ще в молоді роки в Галичині навчила його мати. Спочатку це було заняття на дозвіллі. З роками о. д-р Дмитро Блажейовський став професійним вишивальником. Одним із свідчень популярності вишитих його ікон, хоругв і фелонів є велика географія їх поширення – українські храми України, США, Канади, Німеччини, Італії, Франції, Австралії, Швеції, Аргентини, Бразилії.

Як згадує сам отець доктор: «Головна ціль мого вишивання була поширити вишивання ікон та образів до хат та до церков і також хоругв до церков. Для заохоти та поширення вишивання я їздив по Україні з виставкою мною вишитих ікон та образів і хоругв. З виставкою я був три рази у Києві, два рази у Каневі, раз у Чернігові та по різних містах в Україні і був також з виставкою в Америці, Канаді, Німеччині, Бельгії та Італії. З моїх взірців тепер вишивають навіть у Чернігові, та вишивають також деякі мужчини, а до музею приходять не тільки окремі

люди, але також деякі школи. Ні греки, ні москалі вишиваних ікон та хоругов не мають. Вишивання ікон переді мною було дуже слабе, вишивали тільки Марію і рідше Ісуса Христа. Лиця не виходили гарно. Я ушляхетнив лиця і поширив вишивання у всіх напрямках. В мене є взори на кільканадцять українських чудотворних ікон, є всі Богородичні празники, є всі ікони до іконостасу та ікони зі життя Ісуса, є всі апостоли та понад 30 святих жінок і понад 40 святих мужчин, а останнім часом я зробив взірці на вишивання притч. Є також взірець на Києво-софійський собор з Орантою та собор св. Юрія з митрополитом Андрієм Шептицьким. Крім того є наші письменники: Шевченко, Франко, Леся Українка і Шашкевич та гетьмани: Хмельницький і Мазепа. Є взори на хоругви всіх 30 українських блаженних, проголошених папою Іваном Павлом II у 2002 році. Взори є видані у 15 збірках і їх можна набути у деяких книгарнях, де книжки на продаж, і всі збірки та ікони з них вишиті можна побачити у моєму музеї у Львові... В Україні перший цілий іконостас вишили українки в селі Зозулі на Тернопільщині, а в Італії наші робітниці вже вишили і мають 4 вишиті іконостаси з моїх взірців. Недавно вишили іконостас з моїх взірців сестри у колишній Югославії. Кільканадцять вишитих хоругов з моїх взірців є у Львові у студитській церкві, а я бачив 8 хоругов, вишитих з моїх взорів у церкві Преображення у Львові, 4 хоругви мною вишиті є у катедрі в Мюнхені; 4 – у катедрі св. Юра у Львові, 4 хоругви і два образи є в українській церкві у Люрді. Дві хоругви є у св. Софії у Римі, а 2 хоругви є призначені до собору Воскресіння до Києва. Дві ікони, мною вишиті, є на коридорі у семінарії чи академії патріарха Філарета коло собору св. Михаїла у Києві, дві ікони мною вишиті є у патріаршій резиденції при церкві святих Сергія і Вакха в Римі, дві – у центральнім домі Отців Василіян на Авентині, три у бібліотеці Папського Східного Інституту в Римі, а одна ікона є у св. Софії в Римі та одна у Ватиканській бібліотеці і одна в українській амбасаді при Ватикані» [1, с.86-87].

Різдво й Воскресіння Ісуса Христа; ікони Богородичного циклу – Покрова, Оранта, Одигітрія, Єлеуса й чудотворні ікони Києво-Печерська, Почаївська, Жировицька; Христос Пантократор, Іван Хреститель, архистратиг Михаїл; святі Микола, Юрій, Анна, Кирило й Методій, Володимир та Ольга, Борис і Гліб, Ан-

тоній і Теодосій, Василь і Мокрина – ось ті образи, які вишивав отець-доктор Блажейовський. Він використовував спочатку бавовняну й шовкову заповоць, а від другої половини 80-х років – синтетичні нитки, пофарбовані синтетичними акриловими фарбами, які не вицвітають. Він використовує різні техніки вишивання і практично всі способи народних майстрів. Звичайна густота шиття дуже щільна – 40 і більше стібків на один квадратний сантиметр, а при вишиванні святих ликів густина досягає 144 стібки – тобто надзвичайної частоти занизувань. Отець Блажейовський має учнів, здебільшого – учениць (черниці українських монастирів). Є охочі навчатися у нього й серед представниць інших народів: майстерно вишиває ікони, наприклад, його колишня учениця – ірландка Анна Швердфегер.

Мистець видав п'ятнадцять альбомів «Українські релігійні вишивки» (Рим, 1979, 1982, 1984, 1992 рр.; Львів 1995, 1996, 1998, 2000, 2001, 2002, 2004, 2005, 2008, 2008, 2009 рр.) з текстами українською та англійською мовами й ілюстраціями та детальними поясненнями щодо того, як опанувати різні техніки вишивання ікон. У передмові до першої збірки о. Д. Блажейовський писав: «Українські церкви і родинні доми у вільному світі є в середовищі інших культур, що пригнічують українську культуру та українські традиції. Нам треба протиставитися цим небезпечним впливам і асиміляції. Наша культура давня, відрізняє нас від інших, має свою красу. Під багатьма оглядами – другої такої немає. Наші батьки берегли її сторіччями, незважаючи на поневолення і наступ чужих культур. Будьмо сильні, як були наші прадіди. Вільні у вільному світі, бережимо пильно нашу культуру і наші традиції, плекаймо їх і словом і ділом» [2]. Ці слова отця-доктора Блажейовського могли б бути основою для правильного розуміння того, чому порівняно невелика українська громада в Римі створила оригінальну школу українського ікономалярства, до якої увійшли не лише майстри, які постійно живуть в Італії, а й ті, що живуть у США, Канаді та інших країнах.

Після легалізації УГКЦ всім священикам і мирянам (греко-католикам діаспори) став вільний доступ на Батьківщину – Україну. Десятки разів відвідав рідний край і о. Блажейовський. Побував у Києві, влаштував тут виставку своїх ікон в Українському національному музеї, в Українському народному домі.

Експозиція їздила по всій Україні: із сходу до заходу, з півночі до півдня, побувала в 150-ти великих і малих містах України, й усюди із захопленням її приймали, окремі твори отця також осіли в церквах, семінаріях, музеях багатьох міст. Виставка вишиваних ікон отця доктора Д. Блажейовського під назвою «Ікона мальована ниткою» у присутності 93-річного автора експонувалась на VIII Світовому Конгресі Українців 17-21 серпня 2003 р., побувала в м. Каневі 22-30 серпня в Музеї ім. Т. Шевченка та повернулася до Києва, де впродовж місяця (31 серпня – 29 вересня) експонувалась у виставковому залі Києво-Могилянської Академії. На запрошення Міністерства культури та мистецтв України за підтримки МЗС України виставку було представлено на міжнародному симпозіумі «Українська ікона. Іконотворчий досвід діаспори» (29 вересня – 3 жовтня 2003 р.). Також виставку о. д-ра Блажейовського розгорнуто на міжнародній конференції за підтримки Міністерства освіти України і міжнародної організації «Україна-Світ» 26 – 30 жовтня 2003 р. [3, с. 13].

Отець доктор Д. Блажейовський є почесним членом Спільки майстрів народного мистецтва України (членський квиток №938/2006), нагороджений багатьма грамотами та дипломами. 2006 року Указом Президента України № 684/2006 з нагоди 15-ї річниці Незалежності України за вагомий внесок у зміцнення міжнародного авторитету України та популяризацію історичних і сучасних надбань українського народу автор нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня.

У травні 1999 р. постійна експозиція розмістилася у Львові по вул. Чорновола, 2А. Експозиція Музею постійно доповнювалася новими мистецькими працями о. Блажейовського, це найбільше зібрання ікон отця-доктора в Україні. 2015 року відбулося освячення нового приміщення Музею вишиваних ікон та образів – вул. Театральна, 26. На сайті музею можна побачити новини з виставок, новини музейної діяльності та відгуки шанувальників.

20 серпня 2010 р. у Львові в приміщенні драматичного театру ім. Марії Заньковецької відбулася урочиста академія, присвячена 100-літтю з дня народження історика Церкви, митця та науковця отця доктора Дмитра Блажейовського. Учасники урочистої академії в українських вишиванках з букетами яскра-

вих квітів нагадували живу клумбу, підкреслюючи святковість і урочистість того заходу, який тривав майже чотири години.

Шанувати ювілей отця доктора Дмитра приїхали делегації з Москви, Києва, Дніпропетровська, Полтави, Кривого Рогу, Миргорода, Луцька, Сарн Рівненської обл., Миколаєва, а також з української діаспори Америки, Канади, Італії, члени родини отця Дмитра Блажейовського з Перемишля (Республіка Польща) та інших країн.

Гості з Миргорода подарували Музею вишиваних ікон та образів отця доктора Д. Блажейовського вишитий за узором отця образ святої мучениці Меланії, а з м. Сарни – виготовлений з бурштину портрет о. Д. Блажейовського.

Слово про Д. Блажейовського виголосив проректор Львівської академії мистецтв Роман Яців. Проректор і всі після нього дали високу оцінку науковій і мистецькій діяльності отця доктора як громадянина, великого патріота-українця, вченого, митця-іконописця. Вони говорили про великий талант ювіляра, його надзвичайну працьовитість. Незважаючи на поважний вік, о. Блажейовський був сповнений великої творчої енергії та працездатності. Його наукові праці і вишиті ікони та образи відомі в усьому світі. На науковій конференції йшла мова про історичну достовірність його вишитих ікон і образів, про їхній високий естетичний смак, досконалу техніку вишивання, мистецьку національну цінність.

Велика заслуга о. Д. Блажейовського у створенні у Львові Музею вишиваних ікон та образів, який об'єднує Схід і Захід України, бо тут часто виставляються роботи майстрів вишивки за узорами отця з різних регіонів держави. Отець Блажейовський є дійсно унікальним явищем в українській національній культурі. Його невичерпний запал і працьовитість дивують, адже він вишив понад 300 ікон, образів, а також портретів [4].

23 квітня 2011 р. перед Великоднюю неділею отець доктор Дмитро Блажейовський відійшов у вічність. Але він продовжує жити у своїх творах, його справу підхопили та наслідують, розвивають багато послідовників в Україні та за її межами. Пам'яттю про визначного мистця, історика також став і його музей вишиваних ікон та образів.

У творчому доробку отця доктора Д. Блажейовського – понад 350 ікон та хоругов, які виконують свою роль в українських катедральних соборах у Львові, Мюнхені, Мельбурні,

у каплицях архиєрейських осідків і чернечих згромаджень, на мантиях кардинала Любомира Гузара та єпископа Софрона Мудрого, ЧСВВ, на фелонах в українських храмах у різних частинах світу, значна частина творів представлена в експозиції музею вишиваних ікон та образів у Львові.

Усі твори, без винятку, переконують у вродженому чутті прекрасного їх автора. Зрозуміло, що передусім – це інтерпретація засобами вишивки (переважно – хрестиком) іконографічно усталених зображень Ісуса Христа (і Пантократора у повнофігурній або поясній поставі, і погрудне відтворення), Богородиці (Одигітрії, Елеуси, Оранти тощо), одноосібних або представлених попарно святих, як також епізодів Священної історії. Тобто тематично ікони отця доктора Д. Блажейовського складають повний іконостасний цикл, включно з прийнятими для царських врат і дияконських дверей зображеннями.

Насамперед треба відзначити досконале вміння вишивальника зберегти масштабні-пропорційні відношення у будові постатей. А цього, враховуючи специфіку вишивки хрестиком, – нелегко досягнути, оскільки «провести» гармонійно-плавну лінію такими зображальними засобами неможливо. І треба мати точне око й тонкий естетичний смак, аби створити засобами вишивки такі врівноважено-гармонійні образи, які постають на іконах роботи отця-доктора Д. Блажейовського. Цим же пояснюється і продумане та естетично відчуте колористичне вирішення цих ікон: кілька відтінків червоних, синіх та блакитних, брунатних, жовто-охристих і тілесного тону кольорів зіставлені так, що важко уявити собі на місці того чи іншого відтінку нитку іншого кольору. Чергування плям і ліній творять урочистий ритмічний лад, співзвучний із сутністю ікони як такої. «Ікона – це є вікно у прийдешній світ, з якого йде Божа ласка і благодать на нас. Ікона має бути ясна. Я даю світло. Свої ікони виконую у канонічній кольоровій гамі, формі. От жовті, золоті кольори – то вічність, незнищенність. Розробляю ікону на міліметровому папері, розфарбовую кольоровими олівцями. Дехто, буває, питає: а чому взяв саме такий колір. Напівжартома відповідаю, що такий олівець мав. Техніка вишивання – звичайні стібки, є гладь, є класичний хрестик і напівхрестик, так звана низинка, є гобеленовий шов» [5].

Площинність та лінійна основа зображень у вишивці виявилися цілком доречними до умовності ікони взагалі. Богословська теорія іконопису, сформульована впродовж століть великими отцями Церкви й видатними теологами, в особливий спосіб наголошує на необхідності зберігати в іконі засоби умовного відтворення дійсності: площинність об'ємів і форм, плями локального кольору, зворотну перспективу тощо. Тобто, ті прийоми, які дають лише натяк на реальну земну дійсність, акцентуючи на духовній, невидимій сутності ікони.

Зобразним ладом ікон узгоджена орнаментальна смуга, якою зображення оточене по периметру. Щоразу автор прагне урізноманітнити цей орнаментальний мотив, так само, як і орнаменти тла, які він komponує сам. Зрештою, й ікони традиційних сюжетів вимагають його творчо-композиційного упорядкування, оскільки повторення малярського першовзірця у вишивці не може бути механічним, враховуючи хоч би уже відзначені специфічні особливості техніки вишивання хрестиком.

Переконливо ілюструють це дванадцять ікон святочного циклу, чи значна кількість (біля 20) відтворень чудотворних Богородичних ікон. Зрозуміло, що для цього останнього ряду відібрано лише найвідоміші з таких Богородичних образів, якими щедро всіяна українська земля (дослідники нараховують їх понад 150). Силою свого таланту отець доктор Д. Блажейовський створив цикл великої естетичної дії, зумівши відтворити ту особливу психологічну проникливість і душевне тепло, які є прикметою чудотворних Богородичних ікон, а ті, у свою чергу, були і залишаються в найбільшій пошані серед нашого народу, і за посередництвом яких відбулося так багато чудодіянь. У цьому циклі – ікони з різних регіонів України, чим о. д-р Д. Блажейовський ще раз підкреслює єдність українського християнства, а одним із чинників підкреслення такої єдності Київської Церкви і може бути церковна вишивка. Адже за тисячу років киево-українського християнства сформувалося немало місцевих ознак загальнобогословського характеру, і у сфері обрядово-літургійної практики, які нині є притаманними саме для нашої Церкви, і це творить її своєрідність серед інших Церков-сестер, не порушуючи спільних і єдиних для всіх засадничих підвалин.

У цьому – ще один аргумент на користь слушності позиції о.Блажейовського (як творця вишиваних ікон), у його погляді на ці проблеми. Тим більше, що посіяні ним зерна уже впади на сприятливий ґрунт. Виставки його ікон у різних місцевостях України спричинили саме такий резонанс. З'явилося немало його послідовників не лише в Галичині, де традиція церковної вишивки найміцніша, але й на Волині чи Київщині, Чернігівщині, Полтавщині. Люди, які душевно відчують, що це – глибоко народна традиція, не думають про якісь конфесійні відмінності або певні аспекти високої «церковної політики», які, до речі, часто ґрунтуються далеко не на заповітах Ісуса Христа. Вони бачать у вишиваній іконі один з компонентів своєї національно-церковної ідентичності, і вже навіть лише це одне є аргументом на користь важливості цієї ділянки праці о.д-ра Д.Блажейовського, діяльність якого – важливий непересічний епізод у розвитку притаманної українському народу традиції вишивки, традиції, що має прадавні історико-культурні корені. Завдяки їй процес шліфування в народному середовищі мотивів вишивки, формування тонкого естетичного смаку, відчуття стильової єдності, ритмічної колористичної гармонії піднявся на новий рівень.

Праця відомого історика Української Церкви стала справжнім подвижництвом ще й на мистецькому полі повсякденного церковного життя. Він добре розуміє сам, і прагне утвердити й у всіх нас переконання, що кожний народ має свою ідентичність у кожній сфері свого побуту, а тим більше – у царині духовності. І нині, коли переживаємо надзвичайно складний, відповідально-доленосний період своєї історії (зокрема й історії Церкви), одним із засобів протидії розмиванню цієї самоідентичності, нав'язування нашому народові космополітично-нівелювальних тенденцій, можуть бути не лише уроки історії, але й повернення до своїх культурно-мистецьких традицій, хоча й переосмислених з позицій нового історичного досвіду.

Саме в цьому – підґрунтя вишиваних ікон отця доктора Д.Блажейовського, це спонукало його організувати за останні роки десятки виставок по всій Україні. Безперечно, ці виставки в більших містах і невеликих містечках не тільки Галичини, Волині, Закарпаття, але й Наддніпрянщини, Сходу й Півдня України мали величезне патріотично-виховне значення. Тим

паче, що майже всюди вони відбувалися за присутності самого автора, з котрим можна було поспілкуватися, послухати його нестандартні оцінки багатьох подій української історії, перемислених за його довге життя [6].

У Львові діє Музей-галерея вишиваних ікон отця-доктора Д. Блажейовського, відіграючи свою безперечно позитивну роль у пропагуванні церковної вишивки взагалі. Мабуть, цей музей на майбутнє міг би мати ще одну функцію, але вже в контексті такого бажаного у Львові Церковного музею, ідея створення якого вже віддавна витає у повітрі. Такий Церковний музей ширшого профілю мав би займатися збиранням вишивок відповідного характеру. Гадаємо, що нинішній Музей вишиваних ікон о. Д. Блажейовського, при належній співпраці Львівської архієпархії УГКЦ, міг би стати осередком не лише збирання такої колекції, але й вивчення цієї своєрідної грані побуту Української Церкви. Тим більше, що творчість у цій сфері, яку так активно провадить уже багато років о.-доктор Блажейовський, є справді помітним явищем української духовної культури.

Сьогодні бачимо, що поступово вишивка знаходить собі дорогу й на церковно-літургійний одяг духовенства Української Православної Церкви Київського Патріархату, і якщо цей процес останнім часом активізується, то в цьому вбачаємо немало заслугу й отця доктора Д. Блажейовського, який встановив гарні стосунки з архиєреями і кліром УПЦ КП. Адже за останні роки вийшло вже дев'ять його видань, де є не лише репродукції вишитих ікон, але й таблиці-взори для вишивання, а це є каталізатором вказаного процесу і для православних, і для греко-католиків. У світлі цього було б дуже доречним на церковно-офіційному рівні ухвалити відповідні рекомендації, які би заохочували, стимулювали (а навіть і регламентували) використання вишивки у священничому одязі українського духовенства чи на церковних хоругвах. Тим більше, що саме вишивка є найвідповіднішим орнаментально-зображальним компонентом для цих предметів, основою яких є тканина.

Світлини чудотворних ікон опубліковано в різних книжках, але окремі досить різняться. Найбільша трудність – відсутність оригіналу. А копії, які існують, не завжди вірно передають оригінал. Отець д-р Блажейовський вибрав ті копії, які

вважав за найдостовірніші. Загалом виконано зразки з дев'ятнадцяти чудотворних ікон – п'ятнадцять на території України, а чотири – що опинилися поза її межами.

Перша – це ікона Вишгородської Богородиці, яка започаткувала збірку чудотворних ікон в Україні. Вона українська, але опинилася у Москві і тепер зберігається у Третьяковській галереї. Хоч оригінал трохи пошкоджений, однак отець доктор Д. Блажейовський намагався представити її на підставі різних репродукцій так, як вона приблизно виглядала перед пошкодженням.

Друга ікона – це Зарваницька Богородиця, що походить з XIII ст. Знайшов її чернець, який утік від татар і увечері заснув від втоми, а як рано прокинувся, то побачив ікону над джерелом на дереві. Тут залишився він назавжди, побудував каплицю, а відтак постав монастир.

Інший переказ говорить, що князь (мабуть Василько, брат Данила) під час ловів захворів, але коли напився води з джерела, що було поблизу пустельника, одужав і допоміг спорудити монастир. Згодом на місці давньої каплички побудовано муровану каплицю над джерелом, а 1754 р. – муровану церкву, до якої перенесено ікону. За Австро-Угорської імперії монастир скасовано і засновано парафію.

Парох о. Порфирій Мандичевський привіз із Риму корону, благословенну Папою Пієм IX, і 1867 р. митрополит Спиридон Литвинович коронував ікону. Відпуст призначено на Вознесіння до Покрови. Митрополит Андрій Шептицький купив село у Фелікса Вайдлааса у власність митрополії.

Третя ікона – це Козацько-Самарська Богородиця, що була в козацькому коші, і з нею козаки втікали, коли 1708 р. москалі руйнували Січ. Відтак вони з цією іконою повернулися і передали її в Козацько-Самарський монастир.

Четверта ікона – це Крехівська Богородиця, що була у Верхратівському монастирі над рікою Ратою, на Равщині. Під час свята Положення Ризи Богородиці люди зауважили сльози, які стікали чотири тижні. Єпископ Йосип Шумлянський особисто прибув зі Львова, вислухав свідків під присягою і 6 липня 1688 р. проголосив ікону чудотворною. Коли 1808 р. австрійський уряд скасував монастир, то 1810 р. ікону перенесено до Крехова. Хроніка чудес (всіх 151) записана до 1793 р.

У каплиці Крехівського монастиря є ще друга чудотворна ікона. Її подарувала монастиреві родина Красовських зі Львова після того, як перед нею прозріла їхня сліпонароджена донька Олександра.

П'ята ікона – це Києво-Печерська зі святими Антонієм і Теодосієм Печерськими. 1085 р. з'явилася Богородиця з Антонієм і Теодосієм, які стояли на колінах біля неї. Ікона того об'явлення походить з XII ст.

Шоста ікона – це Луцько-Волинська Богородиця, яка походить з XIII – XIV ст. і прославилася чудами у церкві св.Покрови у Луцьку. Вона тепер у Національному художньому музеї в Києві.

Сьома ікона – це Охтирська Богородиця. 1739 р. її знайшов о.Даниїл Василев у траві і взяв до хати. Після трьох років заніс її до церкви. 1751 р. Святіший Синод визнав ікону чудотворною, її перенесено до Охтирського собору Покрови. До 1774 р. записано 324 чуда. 1844 р. ікону перенесено до монастиря Пресвятої Трійці.

Восьма ікона – це Почаївська Богородиця, яка 17 квітня 1198 р. з'явилася Івану Турулі, а близько 1261 р. пастушок Іван Боський побачив Богородицю на скелі. Після появи залишилася витиснена на скелі стопа, а з-під скелі забурувало джерело води. Чудотворна ікона походить з XIV ст. Була вона у власності Анни Гойської, яка одного разу зауважила ясність від ікони й порадила братові, сліпому від народження, молитися перед нею. Коли 1597 р. він прозрів, Анна Гойська подарувала ікону Почаївському монастиреві, який наділила ґрунтами. Монастир побудовано біля скелі, а над скелею – церкву. Спадкоємець, лютеранин, відібрав ґрунт та ікону. Через 20 років ігумен Йов Залізо виграв судовий процес і отримав назад ґрунт та ікону. Від 1661 р. покладено початок записувати чуда. Найбільше чудо сталося тоді, коли 1675 р. за допомогою Богородиці був захищений монастир від навали турків. 1773 р. ікону коронував єпископ Сильвестр Рудницький у присутності ста тисяч вірних. 1831 року москалі вигнали з монастиря василіан і привезли своїх монахів.

Дев'ята ікона – це Тербовельсько-Львівська Богородиця. 1663 р. ця ікона заплакала, а 1673 р. з'явилася на мурах Тербовлі і захистила місто від облоги татар. Татари підклали вибухівку, яка не пошкодила мурів. 1674 року ікону перевезено до Львова, до храму св. Юра. У 1704 р. шведи взяли в облогу Львів, ікона залилася сльозами та оборонила місто.

Десята ікона – це Холмська Богородиця, яку, згідно з переказом, намалював св. євангелист Лука. Її мала б привезти до Києва жінка Володимира, Анна. Історію ікони написав холмський єпископ Яків Суша. Цю ікону взяв у похід польський король Ян Казимир і переміг козаків під Берестечком, а потім взяв її під Жванець. Ця ікона була коронована 1765 р. 1815 року її мали б вивезти до Москви, а 1818 р. перевезти до Києва, звідки її вивезено на Захід. 1893 р. вона опинилася у Холмському Катедральному соборі. Недавно дуже пошкоджений оригінал ікони виявили в Луцьку.

Одинадцята ікона – це Чернігівсько-Іллінська Богородиця, яку намалював монах Геннадій, у мирі Григорій. 1662 року з неї текли сльози протягом восьми днів. Потім татари напали, знищили сусідні села й пограбували монастир. Усі інші ікони були знищені або зникли, а чудотворна ікона збереглась. Монахи заховалися у печері й татари їх не зауважили. Ікона зберігається у Святотроїцькій церкві Іллінського монастиря, а копії у різних церквах.

Дванадцята ікона – це Чернівецько-Буковинська, що зберігається у парафіяльній церкві у Чернівцях.

Тринадцята ікона – це Ярославська, відома як чудотворна під назвою «Милосердя двері» з XIV ст. Наділена відпустом папою Пієм VI 21 листопада 1779 р., а коронована 1796 р. Зберігається у церкві Преображення Господнього у м. Ярослав (Республіка Польща).

Чотирнадцята ікона – це Белзько-Ченстоховська Богородиця, яку теж намалював св. ап. Лука. Спочатку вона була в Єфесі, а відтак цар наказав її перенести до Константинополя і подарувати монастиреві св. Євфросинії у Полоцьк. Звідти її отримав князь Юрій, брат галицького князя Лева. Потім ця ікона зберігалася у Белзі, звідки її забрав князь Опільський і подарував (1382 р.) братам павлинам до Ченстохови, де збудував церкву й монастир. 1415 р. гусити напали на церкву, і один гусит поранив ікону. Слід від поранення залишився досі. Коли шведи напали на Польщу, король Ян Казимир віддав Польщу 1665 р. під її опіку, і шведів перемогли. Коронація цієї ікони відбулася 1717 р.

П'ятнадцята ікона – це Жировицька Богородиця. 1470 р. вона з'явилася на дереві, а після 50 років пастухи знову її зауважили. Над каменем знайдено ікону, а під ним – джерело води. На тому місці дідич Солтан, до якого належали Жировиці, збудував мо-

настир і церкву. 1730 р. митрополит Атанасій Шептицький коронував цю ікону. Сьогодні джерело тече під церквою, а камінь – під вітварем. Від 1613 до 1839 р. монастир належав василіянам.

Друга Жировицька Богородиця зберігається у Римі. У 1716 р., коли відновлювали коридор у резиденції прокураторів Київської митрополії, робітники знайшли ікону, яка була дуже схожа на Жировицьку. Просили маляра відновити її, але він відмовився і захворів, а згодом одужав біля стін ікони. Перед цією іконою сталися чудесні оздоровлення і народ назвав її «Мадонна дел Пасколо». Магістрат міста наказав закрити ікону, звинувачуючи монахів у шахрайстві. Папа Климентій XI перевірів справу і наказав виставити ікону для вшанування.

Шістнадцята ікона – це Марія-Повчанська. У неділю 4 листопада 1696 р. на ній з'явилися сльози. Хоч був мороз, сльози не замерзали. Недалеко стояло цісарське військо, і генерал граф Карбеллі з офіцерами відвідав церкву. Вістка дійшла до Відня, і цісар на прохання цісареві Елеонори перевіз ікону до Відня, до церкви св. Стефана, де її вивішено в головному вітварі. Натомість для Марія-Повчу зроблено копію з цієї ікони, яка 1715 р. під час Святої Літургії, у присутності зібраного народу, знову заплакала. Комісія єп.Ерделі з Єгеру визнала (25.08.1715 р.) ікону чудотворною, а папа Пій VI наділив ікону повним відпустом. 1750 р. граф Фрац Каролі, коли молився перед іконою, чудесно одужав, залишивши біля неї свої милиці. Він побудував церкву і дав частину своїх прибутків на утримання монастиря. У 1905 і 1917 рр. Марія-Повчанська ікона знову плакала.

Сімнадцята ікона – це Богородиця Невтомної Помочі, зберігається у церкві Отців Редemptористів у Римі. Вона прославилася багатьма чудами.

Осібну серію творять іконостасні ікони двох нижчих рядів іконостаса, а саме: перший ряд творять цілопостатні стоячі намісні ікони Ісуса Христа, Марії, св.Василія Великого, св.Йосафата і ще дві стоячі намісні ікони, а саме – Івана Хрестителя і св.Миколи. На дияконські двері є ікони архистратига Михаїла та св. Стефана, а на царську браму – чотирьох євангелистів. Другий ряд іконостасних ікон творять ікони 12 свят (4 Богородичні: Різдво Богородиці, Введення в храм, Благовіщення і Успіння, і 7, що належать до земного життя Ісуса Христа, одна – зіслання Св. Духа, та осібна, більша ікона, Тайної Вечері).

Крім того, є ще чотири ікони Богородиці: Київська Оранта (із собору св.Софії), дві Покрови (ціла постать і півпостать), Одигітрія і парна до неї ікона Ісуса Христа. Також є шість страсних ікон (Ісус в Гетсиманському саду, Ісус на Оливній горі плаче над Єрусалимом, Вероніка втирає обличчя Ісуса під час несення хреста, Ісус на хресті, Плащаниця і Нерукотворний образ Спасителя).

З інших ікон є дві ікони архистратига Михаїла (велика і менша, для дияконських дверей або для хоругви), св. Стефана, св. Йосифа, св. Петра, св. Павла і українських святих: Володимира і Ольги, Бориса і Гліба, Йосафата. Також образ Ісуса як Доброго пастиря (з вівцями) і Ангела-хоронителя, 6 мініатюр: Ісус і Марія (цілопостатні), Ісус і Марія (півпостатні), святі (цілопостатні): Володимир і Ольга та Борис і Гліб, Каїн вбиває Авеля, Авраам приносить в жертву Ісаака.

Щодо житія святих, взори яких також вишивав о. Д. Блажейовський, то вони загальновідомі. Мистці оцінюють їх по-різному. Отець-доктор Д. Блажейовський вибрав ті зразки, які вважав за найпоширеніші, а дещо і сам скомпонував. З Гошівської і Єлецької чудотворних ікон не збереглося оригіналів. З Єлецької є дві копії, зовсім між собою не схожі, а з інших, наприклад, із Самбірської, Христинопільської, Сокальської чи Лубенської, було неможливо зробити якийсь зразок для вишивання з огляду на велику кількість різних прикрас на одязі Богородиці. Окремі ікони вірні вважають чудотворними, але вони є суто місцевого характеру, як, наприклад, Пацлавська, Улашковецька, Унівська, Погонська, Межигірська та ін.

Крім ікон і зразків церковного характеру, о. Д. Блажейовський додав ще кілька інших: один із побуту запорожців на підставі картини Опанаса Сластіона, один на підставі скульптури Миколи Мухіна, а Тайну Вечерю – за рисунком сучасного митця Миколи Стратилата.

Вишивав о. д-р Д. Блажейовський і портрети: за відомим автопортретом Т. Шевченка у його молоді роки, інші – І. Франка, Лесі Українки, Б. Хмельницького – на основі малярських портретів. Зразок М. Шашкевича виконано за світлиною його брата, зовні вельми схожого на Маркіяна. Портрет І. Мазепи майстер вишив на підставі одного з історичних графічних зображень славетного гетьмана.

На відміну від видатних іконописців Т.Копистинського, Ю.Панькевича, А.Монастирського, які українізували одяг Христа й Богородиці у своїх іконах, а також надали суто українських зовнішніх рис небожителям, – Д.Блажейовський своїми іконами намагався підкреслити єдність українського християнства, одним з виявів якого є єдність Київської Церкви в ділянці церковної вишивки. Тому він тут брав за взірці типові іконні зображення, притаманні українському сакральному мистецтву.

На хвилі релігійного відродження початку 1990-х років твори о. Д.Блажейовського справили на глядачів, особливо на християнські громади, велике враження. Знайшлися охочі продовжувати й розвивати традиції вишиваних ікон в Україні. Одна з фірм столиці України – «Апітерапевт» – виявила готовність фінансово допомогти в організації школи вишиваних ікон за методом отця Блажейовського, яку й було створено 1991 р. й названо його ім'ям. Дмитро Блажейовський подарував школі свої альбоми, а навчальний процес організувала Катерина Гевель. Вона організувала програми «Ікону – в кожний дім» та «В тяжкі часи – ікона на спасіння».

Школа поставила перед собою кілька цілей: відновити національні традиції вишиваного обрядового церковного вбрання; поширити вишивані ікони та корогви не тільки в храмах, а й у сільських домівках, міських квартирах і в громадських установах; навчити дорослих і дітей основам іконографії Східної Церкви та розвинути їхнє вміння втілювати цю іконографію в різних техніках вишивання, запропонованих і апробованих отцем Д.Блажейовським. Вишивальниці й вишивальники за кілька місяців опановували специфіку вишивання постатей, ликів святих, а далі почали вдосконалюватися, братися за ширше коло тем і образів. Найзручнішими для вишивання виявилися ікони в стилях ренесансу, бароко й класицизму – і тут уже є перші успіхи у Н.Приступи, Л.Крилової, Г.Мухина, А.Міщенко, З.Іванової, О.Бруй, В.Гмирі, О.Мамот. Школа, яку веде Катерина Гевель, навчає не лише вишивати ікони, а й любити їх – як мистецтво і як спогад про образи християнської релігії, що спонукають недавно обездуховлених людей звертатися до Біблії, молитися до Бога вдома й у храмі.

Кожен з послідовників вишиваної ікони вважає о. д-ра Д.Блажейовського своїм учителем. Перші з них вишивали за його розробками. Тільки згодом вони починали йти влас-

ним шляхом. Як говорив сам майстер: «Я перший, який робить слід на снігу. Але після мене підуть інші, котрі підуть далі і продовжать мистецтво вишиваної ікони й вишиваного образу, піднімуть мистецтво вишивки на вищий щабель – як різновид ікономалярства».

Серед послідовників о. д-ра Д.Блажейовського слід відзначити Юрія Савку (м.Луцьк). Він створює авторські роботи у жанрі портрета, серед яких – портрет Папи Івана Павла II, подарований йому під час візиту до Києва в червні 2001 р. Валерій Малиновський працює в жанрі ікони в мініатюрі, вишиває літургійний одяг. Віра Онищук з Володимир-Волинського вишиває ікони за взорами о. д-ра Д.Блажейовського, а також сорочки, обруси, подушки. Олег і Ярослава Локтей (м.Тернопіль) вишили авторський твір «Хресна дорога». Микола Симчич (с.Нижній Березів, що біля Косова) теж створює ікони за зразками о. д-ра Д.Блажейовського і має власні твори, серед яких портрет Папи Івана Павла II. Йосип Кравець (м.Львів) пильно наслідує майстра і вже мав кілька персональних виставок своїх робіт. Тетяна Мітрахіна (м.Луцьк) теж працює за взорами о. д-ра і має власні авторські твори. О.Пашталіду (м.Салоніки, Греція) має свої роботи авторські й за взорами отця Блажейовського. Агнеса Ляшенко (м.Чернігів) – майстриня вишиваних ікон, над створенням авторських ікон почала працювати ще 1993 р. [7].

Усі із згаданих майстрів вишиваної ікони мали персональні виставки, багато з них – у Музеї вишиваної ікони о. д-ра Д.Блажейовського у Львові. Окрім них, є багато послідовників, котрі стали на шлях виготовлення вишиваних ікон у багатьох містах України та в діаспорі. Їхні праці були представлені під час проведення виставок о. д-ра Д.Блажейовського у різних країнах світу.

Виготовленням вишиваних ікон зацікавилися педагоги. У м.Ірпінь Київської обл. студентка Педагогічного університету ім. М.Драгоманова Н.Грищенко розробила програму для гуртків декоративно-прикладного мистецтва за профілем «Іконовишивка та історія вишивання», призначену для навчання дітей мистецтва. Свою дипломну роботу Н.Грищенко присвятила вихованню морально-духовних якостей та естетичного смаку в учнів сьомих-дев'ятих класів на базі гуртка «Релігійна вишивка». Програми такого навчання, можливо, будуть введені до програм загальноосвітньої школи.

У незалежній Україні мистецтво вишиваної ікони набуває дедалі більшої популярності. Вишивка і вишивана ікона незамінні у літургійному одязі священика і архиєрея, у декорі інтер'єру церкви: плащаниця, палиця, корогви, рушники над іконами тощо. Вишивка – неодмінна складова духовного життя українського народу. Це й зауважив о. д-р Д. Блажейовський за роки своєї душпастирської праці в діаспорі, де храми мають мінімалістичний декор.

Вишивані ікони прикрашають церкви УГКЦ, УПЦ Київського патріархату і УАПЦ. Це відображає самотність українського народу та його любов до вишивки. Поширення вишиваної ікони можна також розглядати як рух у напрямку зближення українських церков різних конфесій. Як відомо, він мав чимало виставок ікон по всій Україні, повсюдно знаходив ентузіастів і послідовників. Його творчість, його розуміння української християнської ідеї доступні та зрозумілі усім і на Заході, і на Сході України. Вони є важливим фактором українського екуменізму як вияву великої ідеї Української Київської Церкви. Отець-доктор Д. Блажейовський робить багато для національного екуменічного єднання. Не як ті, хто на словах декларує єдність, а на ділі роз'єднує українство й «тихою сапою» орієнтує людей на московське православ'я, на чужу нам одержавлену Росією віру та традицію. У цього греко-католицького душпастиря найбільше послідовників саме на Сході України: він виховує, духовно збагачує та навертає до правдивої духовності.

Вишивана ікона у тому вигляді, як пропонує її отець Д. Блажейовський, – культурне явище, дещо незвичне, оскільки класично-традиційне ікономалярство виконувалося (і виконується) за іншими, давно усталеними принципами, що набули сили канону. Тут ж може постати питання: чи має право називатися іконою зображення іконної тематики, однак не намальоване на дереві, а вишите кольоровими нитками на полотні? Мабуть, відповідь на це питання не буде однозначною, бо заперечливий висновок можна аргументувати певними положеннями богословського підґрунтя ікономалярства, силою традиції, широкими можливостями, які дає саме малювання темперою для тонкого відтворення одноосібних постатей небожителів чи євангельських сцен. Водночас, утверджуючи вишите зображення у ранзі ікони, можна згадати, що взагалі першою іконою вважається Нерукотвор-

ний Образ. Ранні іконні зображення – це не лише те, що виконане власне малюванням, але й у техніці мозаїки, фрески, емалі, різьби. У народному середовищі ікони малювалися не лише на дереві чи полотні, але й на склі. У розмаїтій структурі класичного сакрального мистецтва іконні зображення були також гаптованими, тобто фігуративні образи на них відтворені особливими засобами вишивання нитками поверх тканини.

Різні християнські країни у видових відмінах сакрального мистецтва мають свої пріоритети, які не обов'язково збігаються. Вони інколи зумовлені чинниками не лише загальноісторичними, але й культурно-антропологічними, мистецько-психологічними, урешті – територіально-географічними. Ці чинники (чи їхні комплекси) значною мірою й визначають більшу прихильність до якогось конкретного виду мистецтва, до матеріалу, а то й до технічних засобів образотворення.

Загальнохристиянська культура тільки виграє від цього, збагачуючись такими регіонально-національними особливостями, які у своєму поєднанні творять її поліфонічне багатоголосся. Єдиний спільний для всіх християн богословський зміст втілюється у різних техніко-формальних вирішеннях, результат ідейно-естетичної дії яких залежить і від дотримання традиційних засад вислову в цьому виді мистецтва, і від міри таланту мистця – виконавця такого зображення.

1. Блажейовський Д. Мій життєпис. Про виховання і українські проблеми. – Львів : Каменяр, 2009 – 240 с.
2. Блажейовський Д. Від видавця // Українські релігійні вишивки. Альбом. Рим, 1979. – Вип.1.
3. Блажейовський Д. Альбом вишитих ікон. – Львів: Каменяр, 2010. – С. 13.
4. Данилюк Р. Вшанували ювілей нашого геніального митця та історика. – Благовість, вересень, 2010
5. Зі спогадів отця, особистий архів.
6. Сидор О. Щедрий ужинок отця Дмитра Блажейовського // Київська Церква, 2000. – № 4. – С. 96-99.
7. Ляшенко, Агнеса Денисівна. Вишивані ікони [Текст] : альбом / А. Д. Ляшенко. - Чернігів : Деснянська правда, 1999. - 44 с.
8. Ковальчук І. Досвід іконотворчості отця-доктора Дмитра Блажейовського // Українське релігієзнавство. – 2013, №68. – С. 244-258.

9. Ковальчук І. Творчість отця Д. Блажейовського як засіб збереження українства / Збірник матеріалів 4-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «Землякам моїм в Україні і не в Україні...», 23-24 серпня 2013 р. – Львів, 2013. – С. 409-412.

10. Степовик Д. Українська ікона. Іконотворчий досвід діаспори. – Київ: Балтія друк, 2003. – 97-105.

ANNOTATION

Igor Kovalchuk. Father Doctor Dmytro Blazejowskyj's experience of icon creation. This article explores both historical and religious aspect of Father Doctor Dmytro Blazejowskyj creativity as well as his life achievements. Particularly interesting is the fact that the author lived for nearly 101 years and his work was in three dimensions: Ukraine – Europe – America. Information about him appeared in various scientific works, but most intense activity was at a period of 80-100 years of his life. During this period the distinguished Church historian and creator of embroidered icons wrote several fundamental works on the history of UGCC Church and Ukraine, education and bringing up, created designs and embroidered over 350 icons and banners. The author analyzes the work of Blazejowskyj exhibited at the Embroidered Icons Museum in Lviv. Father embroidered his first icons and published his historical works at the age of 60. At the same time Blazejowskyj formed as an artist of embroidered icons and an author of scientific works, some of them were more than 1,000 pages. The phenomenon of Father Doctor Dmytro Blazejowskyj was his endurance and ability to process volumes of sources. These studies show Father Doctor as a creator of iconography, who continued the tradition of Ukrainian sacred art and embroidery (samples are stored in the vaults of the Kyiv-Pechersk Lavra). He wrote 28 scientific, historical and religious works, which are the result of national spiritual revival era. Nowadays the art of Blazejowskyj becomes clearer and brighter.

Keywords: iconography, embroidered icons, banners, felon.

АННОТАЦИЯ

Игорь Ковальчук. Опыт иконотворчества отца-доктора Дмитрия Блажейовского. В статье осуществляется исследование как историко-религиозного аспекта творчества о. д-ра Д. Блажейовского, так и его жизненных

достижений. Особенно интересным является тот факт, что автор прожил почти 101 год и его творчество находилось в трех измерениях: Украина – Европа – Америка. Сведения о нем появлялись в различных изданиях, но наиболее интенсивная его деятельность приходится как раз на период 80-100 лет его жизни. За этот период выдающийся историк Церкви и создатель вышитых икон написал ряд фундаментальных произведений как по истории УГКЦ и Украины, так и работы по воспитанию и обучению, создал образцы и вышил более 350 икон и хоругвей. Автор анализирует творчество отца-доктора Блажейовского, представленное в Музее вышитых икон и образов во Львове. Первые свои вышитые иконы отец-доктор вышил в 60-летнем возрасте, как и выдал публикации своих исторических трудов. В это же время д-р Блажейовский формируется как иконописец (в области вышитой иконы), а также и как автор научных трудов, некоторые из которых составили более 1000 страниц. Феномен отца-доктора Дмитрия Блажейовского заключается в его чрезвычайной работоспособности и охвате большого объема перечитанного и переосмысленного материала. В свете этих исследований отец-доктор предстает перед нами как необыкновенный мастер иконописи, который продолжил традиции древнего украинского сакрального искусства и вышивания, образцы которого сохраняются в хранилищах Киево-Печерской лавры, а также автор 28 научных историко-религиозных трудов, творчество его является следствием эпохи национально-духовного возрождения. И в современных исторических условиях искусство отца доктора Д. Блажейовского приобретает все более четкие и яркие грани.

Ключевые слова: иконография, вышитая икона, хоругвь, фелонь.

1. Вишгородська Богородиця;

2. Чернігівська Єлецька Богородиця;

3. Краснобродська Богородиця;

4. Чернівецько-Буковинська Богородиця;

5. Гошівська Богородиця;

6. Ярославська Богородиця;

7. Холмська Богородиця;

8. Крехівська Богородиця ;

9. Зарваницька
Богородиця;
10. Почаївська
Богородиця;
11. Чернігівська-Ілін-
ська Богородиця;

12. Тербовельсько-Львівська Богородиця;

13. Остробрамська Богородиця;

14. Охтирська Богородиця;

15. Луцько-Волинська Богородиця;

16. Козацька Іржавецька Богородиця;